

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА В ЗАГАЛЬНОМОВНОМУ ТЛУМАЧНОМУ СЛОВНИКУ

© Людмила Боярова, 2008

к. філол. н., Харківський національний університет

ім. В. Н. Каразіна (Харків)

УДК 811.161.2'374:001.4

У статті розглянуто на матеріалі Великого тлумачного словника сучасної української мови (головний редактор – В. Т. Бусел) проблему добору термінологічної лексики до реєстру повної загальномовної лексикографічної праці тлумачного типу. Для розв'язання цієї проблеми запропоновано використовувати критерій когнітивно-комунікативної значущості терміна, критерій нормативності терміна та критерій сучасності терміна. Поєднання цих критеріїв може бути підґрунтям для включення мовних одиниць спеціальної комунікації до реєстру загальномовного тлумачного словника.

Лексикографи традиційно подають термінологічну лексику в загальномовних тлумачних словниках. Це обґрунтовано, оскільки термінологія – одна з підсистем лексики української літературної мови. Лексикографічне опрацювання цього шару лексики потребує не лише розв'язання важливих практичних питань, але й певного теоретичного осмислення. В українському мовознавстві кодифікування фахових мовних одиниць у загальномовних тлумачних словниках найґрунтовніше проаналізовано на матеріалі Словника української мови в 11-ти томах (СУМ) [2; 3; 13; 15 та ін.]. Комплексне дослідження галузевої лексики, зафіксованої в зазначеному словнику, здійснено в дисертаційній роботі В. Балог [1]. Авторка зосередила увагу на семантичній і стильовій характеристиках термінологічних одиниць у СУМ, а також систематизувала недоліки лексикографічної інтерпретації галузевої лексики, виявлені в цій словникарській праці. В. Балог подала пропозиції щодо функціонально-стильової характеристики спеціального слова у загальномовному

тлумачному словнику, урахування яких під час укладання нових словникарських праць такого типу дозволить удосконалити лексикографічне опрацювання термінологічної лексики.

Останнім часом в Україні вийшло з друку досить багато універсальних одномовних лексикографічних праць, із яких найбільшою за обсягом є Великий тлумачний словник сучасної української мови (ВТССУМ)¹. Словники, що розкривають план змісту слів, за функціями і призначенням посідають чільне місце в типології лексикографічних праць, оскільки «вершиною словникарства є тлумачні словники, особливо великі, які достатньо повно подають і пояснюють лексику даної мови <...>» [14: 611].

Завдання нашої статті – розглянути на матеріалі ВТССУМ проблему добору термінологічної лексики до реєстру сучасного загальномовного словника тлумачного типу.

У словникарській праці, укладеній для широкого загалу, неможливо зафіксувати всю термінологічну лексику, яка безперервно поповнюється з розвитком суспільства та поступом науки й техніки. Отже, перед лексикографами постає проблема: які саме фахові мовні одиниці слід подавати в загальномовному словнику, зокрема тлумачному. Автори аналізованого словника в «Передмові» до всіх видань задекларували ті ж принципи подання термінологічної лексики, що й укладачі СУМ: «До реєстру Словника внесено: <...> 2. Терміни і номенклатурні слова, що широко вживаються у писемній та усній мові, у популярних виданнях, пресі, увійшли до підручників з відповідних дисциплін загальноосвітньої середньої школи, вузів тощо <...>» [ВТССУМ I: IV; ВТССУМ II: IV; ВТССУМ III: IV]. Порівняймо: «До реєстру Словника внесено: <...> 2. Терміни і номенклатурні слова, що широко вживаються у писемній та усній мові, трапляються в популярних виданнях, у загальній (не фаховій) пресі, увійшли в підручники з відповідних дисциплін загальноосвітньої середньої школи і т. ін. <...>»

¹ Перше видання Великого тлумачного словника сучасної української мови (2001 р.) містить близько 170 000 слів і словосполучень, видання 2005 р. і 2007 р. – близько 250 000 слів і словосполучень.

[СУМ: VII]. Зауважмо, що в «Словнику української мови» до кодифікованих термінів подано приклади їхнього вживання в науково-популярних та художніх текстах і в мові преси, що ілюструє поширеність цих одиниць серед мовців. Укладачі СУМ заклали підґрунтя для розв'язання проблеми добору термінів до реєстру повного загальномовного тлумачного словника. Проте, на наше переконання, настанова подавати тільки широковживані спеціальні мовні одиниці не може бути на сьогодні визначальною для кодифікування термінологічної лексики в загальномовному словнику, тому що, з одного боку, на початок XXI ст. у національній термінології з'явилася велика кількість нових термінологічних назв, що мають бути відомими освіченій людині, але які ще не поширені в популярній та художній літературі, пресі тощо; з другого, – до цього часу у сфері функціонування фахової мови часто вживають кальки й запозичення з російської мови (велика кількість таких мовних одиниць зафіксована в СУМ), що дублюють питомі терміни і які з погляду сучасної теорії термінотворення не треба кодифікувати в українській лексикографії. Крім того, аналіз реєстру багатьох новітніх словникарських праць тлумачного типу засвідчив, що терміни добираються й фіксуються за критерієм їхньої поширеності в багатьох випадках суб'єктивно й непослідовно: термінологічні мовні одиниці, які одні лексикографи вважають часто вживаними й такими, що їх треба подати в словнику, інші розглядають як вузькоспеціальні. Щодо ВТССУМ відзначмо: у першому виданні автори орієнтувалися на реєстр одинадцятитомного Словника української мови. Переважну кількість спеціальних слів, зареєстрованих у ньому, дійсно часто вживали в мовному колективі на час укладання цієї лексикографічної праці, проте на початок XXI ст. національний термінофонд суттєво збільшився, тому укладачі ВТССУМ кодифікували також деякі нові терміни; у наступних виданнях до реєстру додано близько 80 000 мовних одиниць, серед яких переважають терміни. На наше переконання, більша частина доданого термінологічного матеріалу не поширена серед носіїв української мови і є вузькоспеціальною. Наприклад: *антикліналь*, *аргініносукцинат*, *біомфаларія*,

брахіхейлія, вестигій, вінбластин, гальванокаутер, густ, давенеоз, дуант, емперіполез, ескроу, зіверт, зонулоліз, інфлюента, іхтіостега, йоддемеркурування, йодтирозини, камптозої, каудоліз, лімберс, локомоція, міомаляція, монгейміт, нойон, нуклеотидилтрансфераза, оксивольфрамат, оніхомадезис, пермендюр, пісава, ризофори, рутенат, сесквітелурид, стратіоти, тетродотоксин, тиндалізація, урацил, уропорфірин, фералітизація, фертоїнг, холангіола, хондріокінез, циклогексанон, цистицерк, чапараль, чомпі, шизонт, шоти та багато інших. «Поширеність» наведених спеціальних слів поза фаховим спілкуванням користувач має сприйняти на віру, оскільки у проекті ВТССУМ не передбачено ілюструвати фактичним матеріалом із різних джерел функціонування реєстрових слів у мові, зокрема термінів, що підтверджувало б їхню загальноприйнятність. Новий мовний матеріал у виданнях 2005 і 2007 років дає змогу зробити висновок, що задекларований словниками принцип добирання термінологічних одиниць не витримано. Укладачі запропонували, власне, інший тип лексикографічної праці, ніж перше видання, – це тлумачний словник, однак не тільки загальномовний, але й багатогалузевий термінологічний. Можна дискутувати, наскільки є вдалим таке поєднання в одній праці різних типів одномовного словника, проте очевидно, що укладачам ВТССУМ слід було, по-перше, у «Передмові» до видань 2005 і 2007 рр. подати відповідно до кодифікованого матеріалу інші принципи добирання спеціальної лексики до реєстру, ніж поширеність у писемній та усній мові; по-друге, змінити текст анотації і не зазначати, що «словник є популярним, загальнодоступним виданням» та розрахований на всіх, «хто вивчає українську мову і послуговується нею у повсякденному житті».

Принцип «поширеності», на який традиційно орієнтуються лексикографи під час добирання спеціальної лексики для загального тлумачного словника, ґрунтується, власне, на частотності вживання термінів носіями мови безвідносно до їхнього фаху. У цьому випадку до термінологічних одиниць застосовують той самий принцип, який використовують для оцінення

поширеності слів, що належать до інших шарів лексичного складу загальнонародної мови (наприклад, історизмів, архаїзмів, арготизмів, діалектизмів тощо) і які фіксують у словниках за умови їхнього частого використання. Однак слід урахувувати специфіку термінів, що складають особливий шар української мови і є носіями різної інформації, важливої в житті мовців, тому визначення місця термінологічної лексики в словнику аналізованого типу має ґрунтуватися не тільки на частотності вживання мовних одиниць у сфері функціонування, але й на інших засадах. Ми вважаємо, що проблему добору спеціальної лексики до реєстру сучасної загальномовної тлумачної лексикографічної праці можна розв'язувати на підставі кількох критеріїв, тобто багатоаспектно:

1. Критерій когнітивно-комунікативної значущості терміна. У мовознавчій літературі прийнято розрізнявати загальнонаукові терміни (номінують ґносеологічно універсальні категорії і поняття, уживані в усіх галузях наукового знання), міжнаукові, або міжсистемні (називають базові поняття, спільні для всього комплексу наук або для більшості наук, що входять до цього комплексу) та галузеві (функціонують в окремих галузях знання і діяльності людини). Наприклад, до першої групи належать мовні одиниці *аналіз, дослідження, експеримент, елемент, метод, механізм, модель, парадигма, параметр, процес, синтез, система, структура, теорія, функція* тощо; до другої – *життя, клітина, мікроорганізм, мутант, організм, особина, стаття* тощо (загальнобіологічні термінологічні назви); до третьої – *алофон, відмінок, грамема, дифтонг, консонант, лабіалізація, трифтонг* тощо (лінгвістичні терміни). Загальнонаукова та міжнаукова термінологія відома мовцям і, як правило, засвідчена в словниках аналізованого типу (більшою або меншою мірою залежно від їхнього обсягу). Проблема добору спеціальної лексики до реєстру загального тлумачного словника – це, власне, проблема кодифікування галузевої термінології, яку мають розв'язувати лексикографи і яка є досить складною. Як ми вже зазначили, словникарі традиційно

зорієнтовані на те, що в такій лексикографічній праці має бути зареєстрована поширена в мовному колективі термінологічна лексика. У теорії лексикографії усталилася думка С. Ожегова, що визначальним чинником для подання терміна в загальномовному словнику є саме його суспільна роль, при цьому, на думку вченого, «<...> не спостерігається збігу за значущістю кола термінів основних і часткових понять науки й техніки та кола термінів загального, загальнонародного вживання, які тільки й можуть мати місце в загальних словниках мови як засіб спілкування поза даною науковою або технічною сферою» [7: 100].

Л. Паламарчук неодноразово підкреслював, що подання того чи іншого терміна в загальномовному словнику пов'язано насамперед із його загальноприйнятністю й поширеністю в лексичній системі мови та роллю в суспільному житті, на що й були зорієнтовані укладачі СУМ [8: 11; 9: 253; 10: 171–172]. Водночас учений зазначив: «<...> Цілком правильно розв'язують питання про включення конкретних виробничо-технічних і наукових термінів до реєстру загальномовного словника ті дослідники, які виважують їхню значущість і у вузькій (спеціальній) сфері функціонування, і в плані комунікативності, тобто враховують уживаність і потребу цих термінів у літературній мові» [9: 253]. Вважаємо цю думку слушною для сучасної лексикографії, оскільки новітні тлумачні словники, призначені для широкого загалу читачів, мають містити не тільки загальновідомі терміни, але й ту частину кожної галузевої термінології, що номінує важливі поняття і яку мусить знати освічена людина в ХХІ столітті. До того ж в умовах постійного змінення інформаційного простору, зростання загального наукового рівня суспільства та «термінологізації» мови виразною є тенденція до вживання поза фаховим спілкуванням саме тих термінологічних одиниць, які є значущими у відповідних галузях науки і техніки. Викладене вище дає змогу порушити питання про те, що на сьогодні треба відмовитися від принципу «поширеності терміна» як визначального під час добирання спеціальних одиниць до словника аналізованого типу, а слід орієнтуватися на

когнітивно-комунікативну значущість термінологічної назви. Ми виходимо з того, що словникарська праця моделює мовну свідомість мовців й усуває розбіжності між індивідуальним знанням людини та знанням усього мовного колективу. Великий тлумачний загальномовний словник має подавати такий мінімум фахової інформації з різних галузей діяльності людини, яким мусять оволодіти неспеціалісти і який підвищує загальнонауковий і культурний рівень сучасної людини. Отже, сфері фіксування мовних одиниць надається в цьому випадку особливого значення. Виокремлення значущих термінів для реєстру в загальномовному тлумачному словнику передбачає спільну роботу лексикографів та спеціалістів із різних галузей знання і діяльності людини. Зауважмо, що в 20-х рр. ХХ століття в Інституті Української Наукової Мови таку співпрацю вважали однією з передумов створення якісної лексикографічної праці.

2. Критерій нормативності терміна. У теорії лексикографії виділено два основні способи добирання мовного матеріалу й подання його в тлумачних словниках, які не слід розглядати як такі, що взаємовиключають один одного: дескриптивний, або описовий (дихотомія «лексикограф – лінгвістичний матеріал»), та прескриптивний, або нормативний (дихотомія «лексикограф – користувач словника»). І хоча суто дескриптивних лексикографічних праць немає, оскільки нормативність більшою або меншою мірою властива кожному словнику, у національних лексикографіях може надаватися перевага одному з цих двох способів лексикографічного опрацювання мовних одиниць. Наприклад, у сучасному англійському словникарстві домінує дескриптивний підхід (найкращим дескриптивним словником англійської мови є Oxford English Dictionary), а в російському – прескриптивний, тобто лексикографи зорієнтовані на кодифікування саме літературної норми творення і вживання мовних одиниць, зокрема термінів. В українській загальномовній лексикографії усталюється дескриптивно-прескриптивний спосіб добирання мовного матеріалу та його опрацювання. «У тлумачному словнику найповніше реалізуються дві основні функції

лексикографії – опис і нормалізація словникового складу мови за допомогою компактною і зручною для користування науковою моделі (довідково-реєстраційна функція) з одночасним стилістичним та ортологічним його впорядкуванням, що сприяє піднесенню мовної культури народу (довідково-кодифікаційна функція)» [14: 688]. Нормативність може виявлятися у словнику експліцитно, наприклад, орфографія є найбільш відкритим нормативним аспектом під час формування реєстру лексикографічної праці, а може мати імпліцитний характер, коли, наприклад, одну мовну одиницю на позначення певного поняття вміщують до словника, а іншу не пропонують користувачеві. Прескриптивний підхід до формування реєстру тлумачної лексикографічної праці набуває особливого значення під час словникової кодифікації термінології, що перебуває на етапі становлення, наприклад, української комп'ютерної термінології, оскільки у сфері її функціонування вживається досить багато жаргонізмів та розмовних слів, які не є термінами.

Уведення термінів до реєстру загальномовного тлумачного словника передбачає розроблення певних базових параметрів, за якими має визначатися нормативність / ненормативність цих мовних одиниць. І на сьогодні не можна комплексно та у взаємозв'язку застосувати основні критерії норми загальнолітературної мови (системність, зразковість, поширеність [11: 173]) до мовних одиниць спеціальної комунікації, оскільки в Україні багато десятиліть із позамовних причин надавали перевагу російській мові у всіх сферах суспільного життя, що призвело до появи й узвичаєння в науковому та професійному обігу українців великої кількості кальок і запозичень, які не відповідають системі української мови й дублюють питомі терміни. Н. Непийвода зазначила, що в науковій сфері «<...> один з основних критеріїв норми <...> – її поширеність серед мовців – почав суперечити іншому критерію (який теж належить до основних) – системності норми (відповідності норми системі мови). При цьому основний критерій – зразковість – не міг повністю себе виявити, оскільки фахівці спілкувалися переважно російською мовою <...>» [6: 241]. Усе це зумовило

те, що в 90-х рр. ХХ ст. в Україні почалася робота з унормування, спрямована на відновлення і встановлення української ідентичності терміна, а основним критерієм нормативності в національній термінології науковці визнали відповідність термінів українській мовній системі. Так, запропоновано усунути з терміносистем мовні одиниці з непродуктивними в українській мові суфіксами *-вод*, *-тель*, *-щик*. Застосовуючи системний критерій, вдалося позбутися в сучасних терміносистемах багатьох непродуктивних словотворчих моделей та запровадити до активного вжитку напівзабуті питомі терміни. У словниках останніх років зафіксовано вже багато змін у теоретичному осмисленні норм українського термінотворення та терміновживання. Аналіз лексикографічних праць кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. засвідчив, що в них значно зменшилася кількість синонімів та варіантних термінологічних одиниць за рахунок усунення російських кальок і надання переваги автохтонним українським термінам [5; 12]. Отже, відбулося оновлення сфери фіксування української термінології, що стало підґрунтям для змін у сфері функціонування термінів. Проте лексикографічна практика в Україні не відповідає повною мірою рівневі теорії термінотворення, оскільки словникарі продовжують пропонувати старі імперативні (обов'язкові) й диспозитивні (варіативні) норми, що спричинює використання їх у сфері функціонування. Так, у виданнях ВТССУМ усупереч змінам у теоретичному осмисленні нормативності в термінології необґрунтовано зафіксовано як диспозитивну норму деякі варіантні форми термінів (*банкрутство*, *банкротство*; *буряківник*, *буряковод*; *доменник*, *доменщик*; *кривина*, *кривизна*; *опуклість*, *випуклість* тощо) та терміни-синоніми (*бетонозмішувач*, *бетонмішалка*; *виторг*, *виручка*; *доручення*, *довіреність*; *заручник*, *заложник*; *ковзаняр*, *конькобіжець*; *напад* (загострення хвороби), *приступ* тощо). Отже, у цій лексикографічній праці на позначення того самого поняття користувачеві запропоновано не лише питомі терміни, але й мовні одиниці, що з'явилися в українських терміносистемах під впливом російської мови і

які науковці не рекомендують кодифікувати. Деякі слова у ВТССУМ безпідставно кодифіковано як імперативну норму (*байдарочник, гаситель, довіритель* тощо). На наше переконання, укладачі сучасної лексикографічної праці будь-якого типу повинні орієнтуватися на нову нормативну базу словникової кодифікації, розроблену українськими науковцями у 90-их рр. ХХ століття – на початку ХХІ століття. Словники мають оновлюватися після змін у самій мові та в оціненні її засобів у мовному колективі.

3. Критерій сучасності терміна. Застосування цього критерію передбачає розв'язання таких двох питань: чи потрібно наводити застарілі термінологічні одиниці та які нові терміни слід подавати в загальномовному тлумачному словнику. Лексикографи можуть по-різному визначати співвідношення синхронії та діячності в такій словникарській праці: поєднувати ці два аспекти, тобто фіксувати всі слова того чи іншого періоду мови (або впродовж усього періоду її історичного розвитку); розмежовувати їх і подавати тільки одиниці «живої» мови; частково сполучати синхронію і діячність, наводячи в одній словниковій статті сучасні й застарілі значення слова або включаючи до реєстру лексеми, що не вживаються мовцями на час укладання лексикографічної праці. Так, укладачі ВТССУМ кодифікують не лише актуальні терміни, але й застарілі термінологічні назви, наприклад: *фанерогами* – «заст. Насінні рослини з видимими органами статевого розмноження»; *фероціанід* – «Застаріла назва гексаціанофериту – жовтої кров'яної солі». Щодо термінології висловимо думку, що за критерієм сучасності спеціальну лексику слід фіксувати в словниках аналізованого типу саме в синхронії, тобто укладачам не варто подавати застарілі термінологічні значення чи терміни, які вийшли з ужитку. Зауважмо, що останнім часом найбільше оновлюється комп'ютерна термінологія, оскільки саме в цій галузі технічні засоби та програмне забезпечення швидко змінюються, отже, це має бути враховано й у загальних лексикографічних працях. Натомість галузевий словник може подавати термінологічну систему в діячності, що, з одного боку, дає змогу простежити

за розвитком понять у певній галузі знання і діяльності людини, а з другого, – дає можливість фахівцям працювати зі спеціальними текстами, у яких відбито попередні етапи розвитку наукової думки.

За критерієм сучасності в загальномовній тлумачній словникарській праці слід кодифікувати не лише актуальні терміни, що давно функціонують в українській термінології, але й деякі неологізми, тобто нові термінологічні назви, що з'являються в інформаційному просторі й мають тимчасову конотацію новизни, зафіксовану в колективній свідомості. Перед лексикографами постає проблема визначення умов кодифікування неологізмів, що весь час з'являються в українській термінології, тому що вона є системою, яка розвивається. Не кожна нова назва залишається в мові, тому лексикографи, щоб розв'язати питання словникової кодифікації новоутворень, намагаються встановити часові межі їхнього функціонування. Так, у російській лексикографії узвичаїлася думка, що підставою для введення мовної одиниці до словника нових слів є його вживання в мовленні протягом року. У лексикографічному центрі Оксфордського університету цей строк складає, як відомо, п'ять років, що дає змогу уникнути випадкових слів та okazionalizmів. На нашу думку, часовий параметр для кодифікування нової термінологічної одиниці може бути допоміжним, але не вирішальним.

Чинники, які впливають на введення нової мовної одиниці спеціальної комунікації до загальномовного тлумачного словника, поділяємо на лінгвальні (належність до жаргонного, розмовного чи власне термінологічного шару лексики; відповідність / невідповідність сучасній термінологічній нормі; дериваційний потенціал; частота вживання) та екстралінгвальні (час функціонування у фаховій мові; належність до певних тематичних груп у національній термінології). На сьогодні зміни в житті українського суспільства найбільше відбиває термінологія політики, економіки, фінансової справи, техніки, медицини, спорту тощо. Нові назви в термінологіях таких галузей знання і діяльності людини здебільшого актуальні для сучасного користувача словником, що дає підстави

порушувати питання про кодифікацію цих термінів у лексикографічній праці для широкого загалу. У науковій літературі висловлена слухна думка (В. Гак), що не можна визначити долю слова в мові наперед, але можна виявити тенденції його розвитку в мові, зокрема, на наш погляд, потенційну поширеність серед мовців. Наприклад, можна передбачити, що розвиток нової науки «валеологія» зумовить усталеність назви нової спеціальності «валеолог», і це може бути підґрунтям для подання її в загальномовному тлумачному словнику. Зауважмо, що до реєстру ВТССУМ вміщено лише назву цієї науки. Так само у виданнях аналізованого словника не кодифіковано найменування медичних спеціальностей *ароматерапевт, іридодіагностик, іридолог, мануолог* тощо, хоча подано назви методів лікування, які використовує сучасна медицина: *ароматерапія, іридодіагностика, мануальна терапія, мануальний метод*. Є. Карпіловська висловила думку, що завершенням процесу усталення певної інновації в мові можна вважати її фіксацію нормативними словниками (загальномовними чи галузевими) [4: 3]. На наш погляд, лексикограф може почати цей процес, кодифікуючи в загальномовному словнику нову термінологічну назву, яка має важливе значення для пізнавальної діяльності людини й відповідає певним лінгвальним умовам.

Аналіз Великого тлумачного словника сучасної української мови з погляду запропонованих критеріїв добору термінів до реєстру загальної лексикографічної праці засвідчив, що термінологічні назви, подані у другому та третьому виданнях, здебільшого не є поширеними серед мовців та базовими в галузевих термінологіях, тобто не відповідають критерію когнітивно-комунікативної значущості терміна. Крім того, з одного боку, досить багато термінологічних одиниць, кодифікованих у трьох виданнях ВТССУМ, не можна вважати нормативними з погляду сучасної теорії термінотворення, з другого, – до реєстру не включено низку нових термінологічних назв, які за лінгвальними та екстралінгвальними чинниками можуть бути запропоновані користувачеві.

Висновок. Критерій «поширеності терміна», що традиційно застосовують в українському словникарстві як визначальний для укладання реєстру загальномовних тлумачних словників, базується на первинності узусу, проте сучасним лексикографам слід урахувувати не тільки сферу функціонування термінів, але й надавати великого значення сфері їх фіксування, тобто пропонувати користувачеві взірць індивідуального словника людини у ХХІ столітті, на чому має бути наголошено в передмові. Цьому сприяють критерій когнітивно-комунікативної значущості терміна, який має розроблятися у співпраці лексикографів і фахівців із різних галузей знання й діяльності людини, та критерій сучасності терміна. Критерій нормативності терміна повинен обмежувати кодифікування невиправданих кальок і запозичень з інших мов та тих новотворів, що часом пропонуються у фаховій мові, але не відповідають системі української мови. Поєднання цих критеріїв може бути підґрунтям для добирання термінів до реєстру сучасного тлумачного загальномовного словника.

Література

1. Балог В. О. Галузева лексика в Словнику української мови в 11-ти томах (1970--1980 рр.): семантичний та стилістичний аспекти. Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01.– К., 2003.
2. Бурячок А. А. Соціально-політична лексика і її відображення в тлумачних словниках сучасної української та російської мов // Слово і фразеологізм у словнику. – К., 1980. – С. 37--62.
3. Винник В. О. Опрацювання лексики обмеженого вживання у Словнику української мови // Слово і фразеологізм у словнику. – К., 1980. – С. 185--202.
4. Карпіловська Є. Тенденції розвитку сучасного українського лексикону: чинники стабілізації інновацій // Українська мова. – 2007. – №4. – С. 3–15.
5. Михайлова Т. В. Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології: Дисерт. ... канд. філол. наук за спец. 10.02.01. – Харків, 2002.
6. Непійвода Н. Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект). – К., 1997.
7. Ожегов С. И. О трех типах толковых словарей современного русского языка // Вопросы языкознания. – 1952. – №2. – С. 85--103.

8. Паламарчук Л. С. Академічний тлумачний Словник української мови // Слово і фразеологізм у словнику. – К., 1980. – С. 4--22.
9. Паламарчук Л. С. Терминологическая лексика в общеязыковом (филологическом) словаре // Проблематика определений терминов в словарях разных типов. – Ленинград, 1976. – С. 250--257.
10. Паламарчук Л. С. Українська радянська лексикографія: Питання історії, теорії та практики. – К., 1978.
11. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль. – К., 1976.
12. Радченко О. І. Мовна норма і варіантність в українській науковій термінології: Дисерт. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – Харків, 2000.
13. Симоненко Л. О. Синонімія в українській ботанічній номенклатурі // Слово і фразеологізм у словнику. – К., 1980. – С. 212--221.
14. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К., 2004.
15. Фещенко М. М. Місце ботанічної лексики у Словнику української мови // Слово і фразеологізм у словнику. – К., 1980. – С. 202--212.

Джерела

ВТССУМ I	Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К., 2001.
ВТССУМ II	Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К., 2005.
ВТССУМ III	Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов. та СД) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К., 2007.
СУМ	Словник української мови: В 11 т. – К., 1970–1980. – ..... Т. 1–11.